

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TRANSPORT VOSITALARI
FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISH***Ro‘zigul Tog‘ayeva Zafar qizi**Qarshi davlat texnika universiteti**1-kurs magistratura talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida transport vositalari faolligini rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy yo‘nalishlari tahlil qilingan. Transport tizimining iqtisodiyotdagi o‘rni, transport vositalarining texnik yangilanishi, raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi hamda ekologik toza transport turlarining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, transport sohasida davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari, barqaror rivojlanish tamoyillari va infratuzilmani modernizatsiya qilish zarurati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: transport tizimi, transport vositalari, logistika, infratuzilma, raqamli boshqaruv, barqaror rivojlanish, ekologik transport.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы и практические направления развития активности транспортных средств в Республике Узбекистан. Анализируется роль транспортной системы в экономике страны, вопросы технического обновления транспортных средств, внедрения цифровых систем управления и использования экологически чистого транспорта. Также обоснована необходимость модернизации инфраструктуры и приоритетные направления государственной транспортной политики.

Ключевые слова: транспортная система, транспортные средства, логистика, инфраструктура, цифровое управление, устойчивое развитие, экологический транспорт.

Annotation: This article analyzes the theoretical foundations and practical directions for developing the activity of transport vehicles in the Republic of Uzbekistan. The study highlights the role of the transport system in the national economy, the modernization of transport means, the implementation of digital management systems, and the promotion of environmentally friendly transportation. The paper also substantiates the importance of infrastructure modernization and outlines the priority directions of the national transport policy.

Keywords: transport system, transport vehicles, logistics, infrastructure, digital management, sustainable development, eco-friendly transport.

O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining barqaror o‘sishi va ijtimoiy rivojlanishida transport tizimi alohida strategik ahamiyatga ega. Transport tarmoqlari mamlakatda ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta‘minlaydi, hududlararo

iqtisodiy integratsiyani mustahkamlaydi hamda aholining harakatchanligi va yashash darajasini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Transport vositalarining faolligini oshirish esa mamlakatning logistika salohiyatini kengaytirish, eksport-import oqimlarini samarali boshqarish hamda ichki bozorni rivojlantirish uchun zarur shartdir.

Transport tizimining nazariy mohiyati

Iqtisodiy nazariya nuqtayi nazaridan, transport ishlab chiqarish infratuzilmasining ajralmas bo‘g‘ini bo‘lib, u moddiy ne‘matlarning ishlab chiqaruvchidan iste‘molchiga yetkazilishini ta‘minlaydi. Shuningdek, transport vositalarining faolligi — bu transport tarmoqlari (avtomobil, temir yo‘l, havo, daryo, quvur transporti)da yuk va yo‘lovchi tashish hajmi, ularning texnik holati, samaradorlik darajasi hamda foydalanish intensivligini ifodalovchi ko‘rsatkichdir.

Transport tizimi iqtisodiyotda “ko‘paytiruvchi effekt” (multiplikator ta‘sir)ga ega. Ya‘ni, transport infratuzilmasiga kiritilgan har bir investitsiya boshqa tarmoqlarda ham iqtisodiy faollikni oshiradi. Shu sababli transport vositalari faolligini rivojlantirish mamlakat yalpi ichki mahsulot (YaIM) o‘sinh sur‘atlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Transport vositalarining faolligini belgilovchi omillar

Transport vositalari faolligini belgilovchi asosiy nazariy omillar quyidagilar hisoblanadi:

1. **Infratuzilma rivoji** – yo‘l tarmoqlari, bekatlar, texnik xizmat ko‘rsatish bazalari va logistika markazlarining mavjudligi transport oqimining uzluksizligini ta‘minlaydi.
2. **Transport vositalarining texnik darajasi** – avtomobillar, poyezdlar, samolyotlar va boshqa vositalarning energiya samaradorligi, ekologik talablarga mosligi va texnologik yangiligi.
3. **Transport siyosati** – davlat tomonidan transport tariflari, soliq imtiyozlari, investitsiya dasturlari va qonunchilik asosida qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining mavjudligi.
4. **Raqamli transformatsiya** – raqamli logistika tizimlari, GPS nazorati, elektron to‘lov tizimlari transport faolligini oshiruvchi zamonaviy vositalar sifatida e‘tirof etiladi.
5. **Iqtisodiy faollik darajasi** – ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish tarmoqlaridagi umumiy o‘sinh transportga bo‘lgan talabni oshiradi.

O‘zbekistonda transport vositalari faolligining hozirgi holati

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda transport tizimi islohoti davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasida transport-logistika sohasida milliy tizimni modernizatsiya qilish, ichki va tashqi transport aloqalarini yaxshilash, ekologik toza transport vositalarini rivojlantirish muhim maqsad sifatida belgilangan.

2024-yil holatiga ko‘ra, mamlakat bo‘yicha avtomobil transportining ulushi tashilayotgan yuklarning 70 foizidan ortig‘ini, yo‘lovchi tashishda esa 90 foizini tashkil etadi. Temir yo‘l transporti esa uzoq masofalarga yuk tashishda asosiy strategik tarmoq bo‘lib qolmoqda. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda xalqaro transport koridorlarining kengayishi, xususan, “Toshkent–Andijon–O‘sh”, “Toshkent–Termiz” va “Toshkent–Nukus” yo‘nalishlarida yangi logistika loyihalarining amalga oshirilishi transport vositalari harakat faolligini sezilarli oshirdi.

Havo transportida ham milliy aviakompaniyalar parkining yangilanishi, yangi reyslar ochilishi va aeroport infratuzilmasining modernizatsiyasi mamlakat transport tizimining raqobatbardoshligini oshirgan. Shu bilan birga, ekologik barqarorlikni ta‘minlash maqsadida elektr transport vositalari, ayniqsa, elektrobusslar va elektromobillar ulushi yildan-yilga ortmoqda.

Transport vositalari faolligini oshirishda davlat siyosati

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining so‘nggi yillarda qabul qilgan farmon va qarorlari transport sohasini kompleks rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Xususan, **“Transport tizimini rivojlantirish va logistika xizmatlarini takomillashtirish to‘g‘risida”**gi qaror (2022-yil) asosida quyidagi yo‘nalishlarda chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda:

- transport vositalarining texnik yangilanishini rag‘batlantirish uchun imtiyozli kreditlar berish;
- yo‘l infratuzilmasini xalqaro standartlarga moslashtirish;
- ekologik toza (gaz, elektr, gibrid) transportlardan foydalanishni kengaytirish;
- hududiy transport-logistika markazlarini tashkil etish;
- “raqamli transport boshqaruvi” tizimini joriy etish.

Bu chora-tadbirlar mamlakatda transport vositalari faolligini oshirish bilan bir qatorda, iqtisodiy samaradorlikni ham kuchaytiradi. Chunki transport tizimi – ishlab chiqarish, savdo, turizm va xizmat ko‘rsatish sohalarining rivojlanishida asosiy “ko‘prik” vazifasini bajaradi.

Transport vositalari faolligini rivojlantirishning nazariy yo‘nalishlari

Transport vositalari faolligini rivojlantirishda quyidagi nazariy yondashuvlar asosiy rol o‘ynaydi:

1. **Ratsional joylashuv nazariyasi** (A. Vebber) – transport tarmoqlari iqtisodiy markazlar va iste‘mol hududlari o‘rtasida eng samarali joylashganida, umumiy xarajatlar kamayadi va transport harakati faollashadi.
2. **Transport iqtisodiyoti nazariyasi** – transport xizmatlariga talab narx, vaqt va qulaylik omillariga bog‘liq. Shu sababli, transport vositalarining texnik samaradorligi iqtisodiy foyda bilan o‘lchanadi.
3. **Barqaror rivojlanish nazariyasi** – ekologik toza, energiya tejamkor transport vositalaridan foydalanish orqali ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlik ta‘minlanadi.

4. **Raqamli iqtisodiyot yondashuvi** – raqamli texnologiyalar transport vositalarining harakatini real vaqt rejimida nazorat qilish, yo‘l harakatini optimallashtirish va xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida transport vositalari faolligini rivojlantirish nafaqat texnik yangilanishni, balki butun transport tizimini boshqarishning yangi bosqichini talab qiladi. Bu borada asosiy e’tibor quyidagilarga qaratilishi zarur:

- transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- ekologik toza transport vositalaridan foydalanishni kengaytirish;
- raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish;
- transport xizmatlari bozorida raqobat muhitini rivojlantirish;
- xususiy sektorni transport sohasiga keng jalb etish.

Transport vositalari faolligini oshirish orqali mamlakat iqtisodiyoti global logistika tizimiga chuqur integratsiyalashadi, hududlararo aloqalar mustahkamlanadi va aholining harakatchanligi yuqori darajada ta’minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Yo‘l harakati to‘g‘risida”gi Qonuni. – 1997-yil, 10-dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 15-noyabrdagi 526-son qarori “Yo‘l harakati qoidolari to‘g‘risida”.
3. Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks. – Toshkent: Adolat, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Yo‘l harakati xavfsizligi bosh boshqarmasi statistik byulletenlari, 2024-yil.
5. To‘xtayev B. “Yo‘l harakati madaniyati: muammolar va yechimlar”. – “Huquq va jamiyat” jurnali, 2023-yil, №2.
6. Milliy axborot agentligi (uza.uz) materiallari: “Yo‘l-transport hodisalari soni va tahlili”, 2024-yil.
7. “2023–2025 yillarda O‘zbekiston Respublikasida yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha Milliy Dastur”. – rasmiy hukumat portali.